

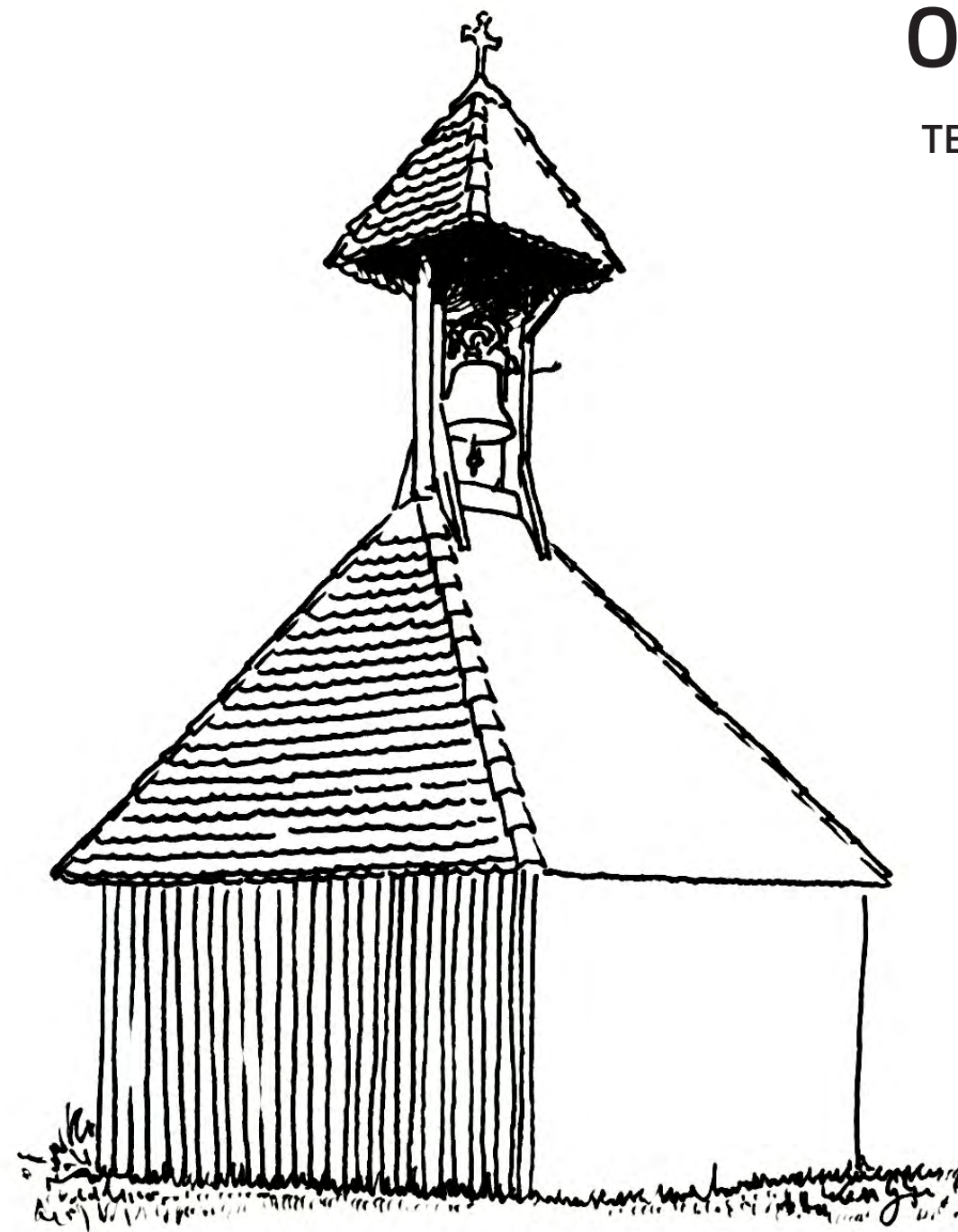
ORFALU

TELEPÜLÉSKÉPI

ARCULATI

KÉZIKÖNYV

2017

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés	3
2. Orfalu bemutatása	5
3. Örökségünk -építészeti és táji értékek	25
4. Településkarakter	41
5. Orfalu épületei és részletei napjainkban	43
6. Információs felületek	47
7. Ajánlások	49
8. Zárszó	61
Felhasznált irodalom, impresszum	62

BEVEZETÉS 1

*Megfogni a megfoghatatlant,
Nyakon csípni az időt?
Lehet...
Állj szembe a felkelő Nappal,
És nézd a felszálló ködöt!*

Érdekes dokumentumot tart a kezében az olvasó.

Egy pillanatképet.

Képek sorából kibontakozott képet, amely a készítő és közreműködők szemén át mutatja be egy hosszú történetű település életének és terének jelen pillanatát. A pontot, ahová az idők során eljutott.

A pontot, ahonnan tovább indul. Ez a pont mindjárt újra más lesz.

A változás állandósága alakítja ki majd a mind újabb képeket.

Ha körülnézünk a tájban, a faluban, láthatjuk benne évszázadok nyomát; gazdag képzeletünk elének tárhatja a következő éveket.

Ha megállunk és befogadjuk mindezt, belehelyezzük magunkat és leállítjuk az időt, meglátjuk benne a jelen pillanatot.

Kép mindig annyi lesz, amennyi szemlélő és amennyi pillanat.

Nézzük így! Ez a most.

ORFALU BEMUTATÁSA 2

Rész.
Egész.
Egység.
Táj.
Táj-egység.
Tájegység.

ANDOVCI
ORFALU

"Oj, Triglav, moj dom,
kako si krasan!"
(Jakob Aljaz)

"MALI TRIGLAV"
KAMEN S TRIGLAVA, SIMBOLA SLOVENSTVA
Postavila Slovenska samouprava Andovci
25. avgusta 2007

"KIS TRIGLAV"
SZIKLA A TRIGLAVRÓL, MELY A SZLOVENSÉG JELKÉPE
Állította Orfalu Szloven Kisebbségi Önkormányzata
2007. augusztus 25-en.

Nehéz kiragadni valamit a természetes közegéből, és lecsupaszítva bemutatni azt. A folyamatos párbeszéd, az egymásra gyakorolt hatás, ami egy környék települései között fennáll, ahogyan az épített és a táji környezet - benne az emberrel - egymásra reagál, alakítja ki a közös képüket.

A szlovén Rába-vidék - Porabje, vagy ahogyan a térképeken még megtalálhatjuk a Vendvidék Magyarország legnyugatibb tájegysége. A magyar-szlovén-osztrák hármas határ térségében fekvő vidék országosan egyedülálló képpel rendelkezik.

5 Amilyen kis terület, épp olyan különleges.

Települései még őrzik a korábban jóval látványosabban megmutatkozó mozaikos tájhasználat nyomait és a Dunántúlon egyedülálló szórványtelepülés-kataktert.

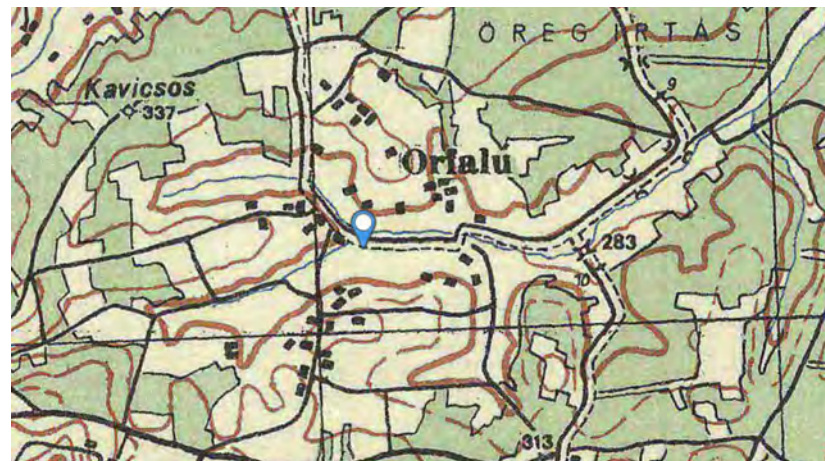
A domboldalakon, dombhátakon megbújó önálló porták, illetve a teljes esetlegesség bájjával elrendeződött épületegyüttesek csoportjai, a tájban mindenfelé elszórt házakat összekötő kanyargós útjaikkal lépésről lépésre új szemszögből mutatják meg magukat. A falvakat rejtő erőteljesen szabdalt kavicsdombok változatos terepadottságait főleg a felszíni vizek alakították ilyen vadregényessé.

A településcsoport falvai betűrendben Alsószölnök, Apátistvánfalva (Apátistvánfalva és Ujbalázsfalva egyesítéséből), Felsőszölnök, Kétvölgy (Ritkaháza és Permise egyesítéséből), **Orfalu**, Rábatótfalu (ma Szentgotthárd részeként) és Szakonyfalu. Településképi, tájképi, építészeti szempontból Farkasfa is ide sorolható lenne.

A kistájra kimondottan jellemző mesterséges táji elemek sokasága igazi gyöngyszemmé teszi a településeket.

Rendkívül nagy számmal találhatunk utakat, telkeket szegélyező lombhullató sövényeket, főleg gyertyán, elvétve juhar és fagyal különböző magasságúra nyírt kanyargó sávjait. A szellősen elhelyezkedő házak közti területeken kaszáló gyümölcsösök lazítják tovább a táj képét: szilva, körte és alma különböző régi fajtáival.

A házakhoz, gazdasági épületekhez, pajtákhoz, egykori ólakhoz sok helyen szőlőlugas tapad. Több helyen látható még az udvar egysége. Egy kerítéseket és szabályos utcavonalakat nélkülöző tájban is meg tudott jelenni a magánterület lehatárolása. A lakóépület és gazdasági épületek által két-három oldalról körülhatárolt térrész negyedik sarkát, az udvar kezdetét sok esetben a tájegységre kimondottan jellemző egy darab méretes gyümölcsfa jelenti.

A kisebb lefolyástalan területeken természetes vízgyűjtők alakultak ki. Az Őrségben tóka, a szlovén-lakta területeken mlakâ névre hallgató néhány méter átmérőjű mély gödrök régen a itást szolgáló vízvételi helyek voltak.

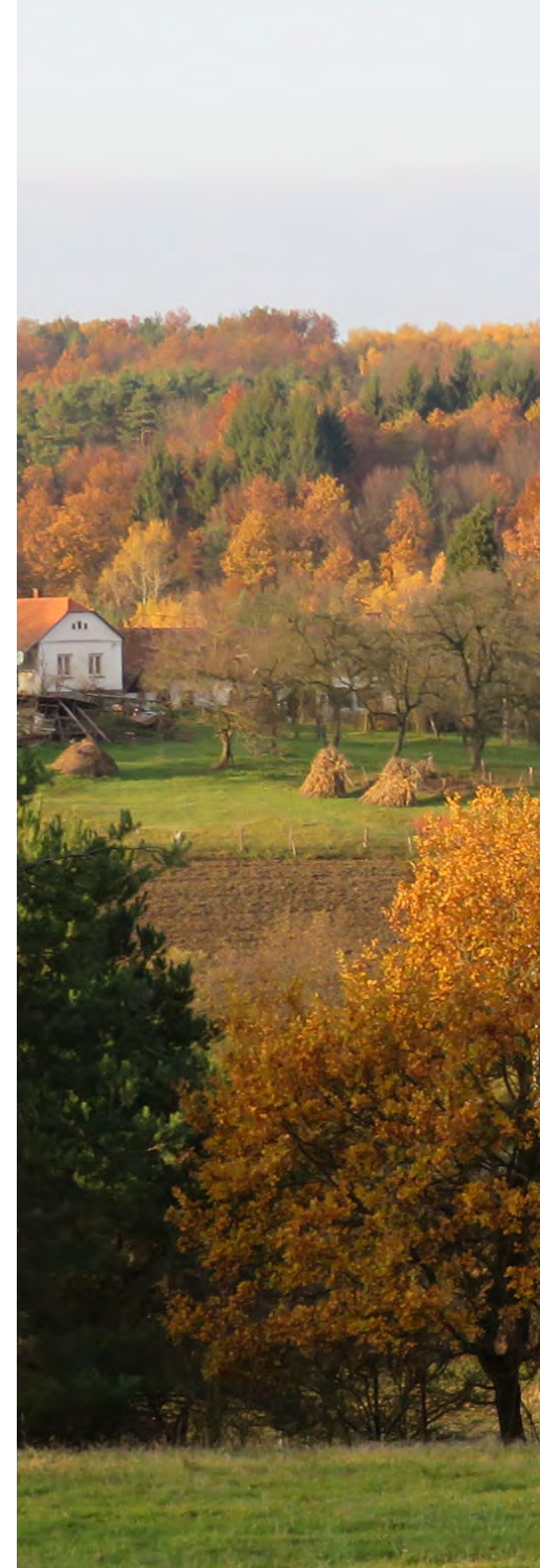
A külterületeket mára jórészt erdő borítja.

Bár évszázadok gazdálkodási hagyományai, az egykoron rendkívül nagy számú szarvasmarha-tartás, a nehézkes megélhetés és a termőföld kedvezőtlen tulajdonságai évszázadokon át fenntartottak egy állandó forgást, amit egy izgalmas, időben és térben változó, élő tájhasználat alakított ki.

Az itt élők termőföldekhez erdőirtásokkal jutottak, amelyek azonban néhány év alatt el is veszítették mezőgazdasági kultúrnövények termesztéséhez szükséges termőképességüket, így előbb legelővé, kaszáló gyümölcsösökké váltak néhány évtizedre, majd ismét beerdősültek. Ahol pedig beerdősültek, ott sokáig erdő maradt, és gazdáik csak a legszükségesebb mennyiségű fát termelték ki belőle, hadd gyarapítsa a szegényes termőréteget.

Az így folyamatosan változó funkciójú parcellák pedig létrehozták azt a mozaikos tájat, aminek sajnos egyre kevesebb nyomát láthatjuk.

A megművelt területek aránya azonban bő két évszázada a mainak a sokszorosa volt, de még húsz-harminc éve is az egyes dombhátak házai tisztán láthatták egymást. Az utóbbi évtizedek intenzív visszaerdősülési folyamatainak köszönhetően az egykoron mezők, rétek, kaszálók közepén álló porták mára erdőszéli, vagy erdőben megbúvó házakká váltak.

10

11

Szentgotthárd 1183. évi alapításától a térség társadalmának és kultúrájának, ezáltal térszerkezetének és megjelenésének alakítója előbb döntően a ciszterci-rendi apátsági vagy éppen kismemesi központú szervezett erdő- és mezőgazdasági művelés volt. Ebben a művelésben hajdan jelentős szerepe volt a szántóföldi gazdálkodás mellett a szőlőművelésnek és a legeltető állattartásnak is. A Rába és a Lapincs folyók völgye, és az azokat szegélyező dombvonulatok változatos helyeket kínáltak mindehhez.

A gazdálkodásra szerveződött majorsági központok mentén települések jöttek létre, amelyek hasonló ranggal és méretben látták el a rájuk eső, helyi adottságoknak megfelelő feladatot, működtetve ezzel egy térség gazdaságát.

A ciszterek a várostól délre eső majorsági központokat a tág térségben akkor már jelen lévő szláv telepésekkel népesítették be. Érdekes, hogy míg a környék települései a történelem során egyszer sem ürültek ki teljesen, és az egykor e helyben megtelepedett lakosság szinte egyedülálló módon töretlenül népesíthette be a tájat, még a török-dúlta időkben is fennmaradt a lakosság, bár némelyik település már-már kiürült, végül mindig új erőre kapván bizonyította szívósságát.

A települések mai ismert képe az utóbbi évtizedekben alakult ki. Bár valószínűleg kialakulásuk után az évszázadokig azonos társadalmi körülmények, a megélhetés, gazdálkodás módja miatt ugyanazt a rendet követte, sokat változott az elmúlt másfél két évszázadban is. Szerencsére a táj különleges szépsége már korán megragadta az utazókat így kaphatunk némi támpontot arról, miből és hogyan alakult ki mai állapota.

Csaplovits János a "Tudományos Gyűjtemény" 1828. évi V. kötetében a 33.-50. oldalon "A Magyarországi Vendus Tótokról" címen majdnem egész terjedelmében közli Kossics József felsőszölnöki plébános értekezését:

"A Vendusok lakásaik s házaik igen szegények s együgyűek általjában. A rónán lakó, s hegybéliek mindeddig fenyőfából építenek mindenütt, csak talpfájok tölgy vagy gesztenye fa. Azonban a fának megkímélése s a tűz veszedelme miatt, ... az Alsószölnöki tulajdonos gróf Batthyány Alojz, egynehány esztendőök előtt az új házakat többé nem fából, hanem vagy téglából vagy mörböl parancsolta építeni..., állanak is már kivált A. Szölnökön ilyen szapora házak.

A házakat szélesen faragott gerendákból rakják össze, egyik végét a másikával keresztbe tévén, és összeveesztvén úgy, hogy a ház külső szegletein a két oldalról kiálló gerendavégek kettős lajtorját formálnának, ha csak azokat, kiváltkép a rónaiak be nem kennék sárral.

...A hegybéliek három derék házakat építenek többnyire, úgy mint pitvar, szoba, és kamrából állókat. ... Szobáik (hegyekben csak egy) hosszú és téres, de nem magas közönégesen oly sötétes hogy ám-bár három négy kis ablakok is legyenek egy szobán, melyeket csak az újabb és előkelőbb gazdák házain láthatni, (a régieken még megvannak a fiókos ablakok)"

A 19. század második felében Ljubljánából érkezett Magyarországra Anton Trstenjak, aki részletes útirajzában külön fejezetet szentel az itteni szlovénség népi építészetének.

Művében beszámol, hogy mennyire régi tradícióra megy vissza az építészet, amely mint külön ipar számos embert foglalkoztat. Az alap kiásása után az így nyert földből sarat csinálnak, amibe szalmát és egy „majorja” nevű száraz rőzszerű fűfélét kevernek, amit aztán vasvillával dagasztanak és vernek fel. Ez lesz a ház fő építőanyaga. A ház sarokkövének négy árkot ásnak ki, ahol vályogolással (cocajo) húzzák fel a falat. Az árokban rétegesen húzzák fel a vályogot. Egy réteg lassan szárad, úgy két-három hetet vesz igénybe. A száradás után további rétegeket húznak fel, s úgy kell száradniuk, hogy az előző réteghez jól tapadjanak. Mindig annyi réteget húznak fel, amekkora magas falat akarnak, ez helyenként változó. Amikor elkészül a fal, akkor a kőműves malterozza (zmajtriva), ezzel megpuhítja a száraz, durva falat, utána lemeszelik. Ez a folyamat már az első évben befejeződik, de van úgy, hogy két-három évbe is beletelik a ház építése.

Trstenjak megjegyzi, hogy a Vendvidék alsó részein, a Mura közelében nagyon eltér az emberek vagyoni helyzete a felső vidékektől, ami megmutatkozik a házakon:

„A ház a jólét, avagy szegénység szemtanúja, minden tényező ettől függ. A Vendvidék felső része, az a dombos rész, ahol figyelemre méltóan változik az alsó vidéktől kiindulva a Mura mentén. Az alsó vidéken szép, takaros és rendezett házak vannak, a felső vidéken már a szegénység van jelen.

Istvánfalva környékén csak néhány kőház van.”

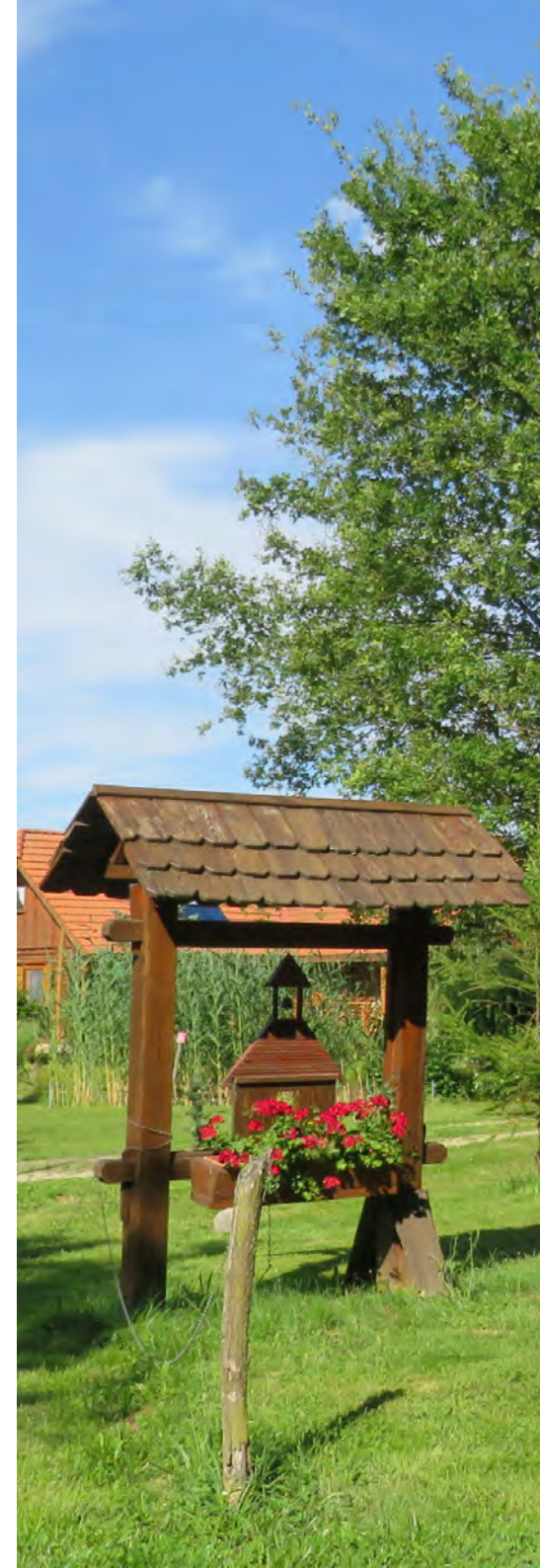

Pável Ágoston néprajzi kutatásaiban is jelentős szerepet foglalt el a környék építési- és tárgykultúrája. 1927-ben közreadott írásában így számol be tapasztalatairól:

*„Szentgotthárd határában, a téglavetőn túl, a domboldalon meg-
lapuló házak már szlovén „gazdijak” (porták). Ez ma a hazai szlo-
vén nyelvterületek legészakibb, a magyarsághoz legközelebb fekvő
pontja. A magányosan álló házaktól alig egy futamásnyira fekszik
az első szlovén falu: Rábatótfalu, szlovénul Slovenska ves. ... Ba-
rátságos, fehér falú házainak egy része a Rába felé lejtő völgyben,
a másik az út túlsó oldalán a, szelíd emelkedésű domboldalakon
van szétszórva. A házak többnyire az udvar hosszában, tűzfalukkal
észak felé épültek, úgy, hogy a napos déli oldal az udvar felé néz, s
majd mindegyik nyitott, de fedett oszlopos, vagy boltíves tornác-
cal várja a belépőt, a lakóháznak majdnem egész hosszában.... a
lakóházak többnyire csak egy-, ritkábban két-, vagy többszobásak.
Az újabb évek építkezései azonban már takaros, egészséges hajlé-
kok, szép zöld zsalugáteros, jókora ablakokkal, a módosabbaknál
sokszor három szobával is. Az oszlopos tornác azonban ezeknél is
elmaradhatatlan, mintegy jelezve békés lakóinak derűs lelkivilágát.
... Ám még mindig sok a fecskerakású ház. Körülbelül 10%. Sok régi
házban csak a nyílt tűzhelyet cserélték ki egyszerű vastűzhelyre, ké-
ményt ojtottak a háztetőbe, s hosszú időre megint kész a modern
lakás.
...Minél távolabb megyek a hegyek közé, annál több ittfeledett régi
viskóval találkozom. Mind több és több a díinatna tűnya -füstös
konyha is, egyes helyeken 25-30%.”*

Kiolvasható tehát a sorokból egy lassú fejlődési folyamat, ami fokozatosan átformálta az építőanyagok és technológiák jel-
lemzőit a Szlovén Rába-vidéken.

Ami nem változott egészen a 20. század második feléig, az a települések térszerkezete, az épületek elhelyezése, és térbeli formálása, tömegei. A hajlított (L-alakú) házak jól szolgálták a mindennapi életet, a még itt-ott meglévő kerített udvarok, ke-
rített házak U alakú vagy szinte körbezáródó elrendezésükkel pedig évezredekre visszanyúló építési hagyományok örökségét hordozzák.

Tóth János így ír a kerített házakról:

“... A szoba-konyha-szoba-kamra épületszárnyhoz derékszögben istállókat építettek, majd ismét derékszögben megtörve az épület tengelyét, a lakószárnyal párhuzamosan istállót, ólakat, színt emeltek a lakóépület hosszához igazodva. A két szembenéző épületszárnyat kamra, fedett szín beépítésével kötötték össze és zárták le, vagy magas, erős kerítést, nagykaput készítettek közöttük. Az előbbi esetben a szín egyben magában foglalta a külső oldalába épített kaput is. – A kerített ház magyar előfordulása összekapcsolódik a szórványtelepülésekkel és azok speciális változatával, a szeres településsel. Kétségtelenül jelentős szerepe volt kialakulásában, fennmaradásában a paraszti gazdálkodás helyi típusának, mivel célszerűen szolgálta ki a már istállózó, de még jelentős mértékben legeltetésre is támaszkodó állattartást. Előnyösen biztosította a trágya megfelelő megőrzését, kezelését, mivel hagyományosan a kerített házak udvarán halmozták fel az istállókból kihordott almot, s azt az udvaron meleg időben kint éjszakázó jószág napról napra letiporta. A helyi talajadottságok egyébként is már régtől fogva serkentették a parasztságot a rendszeres talajerő-utánpótlásra, főleg a falvak körüli belső szántóövezetben. Különösen előnyös volt ez az építési forma a korábbi évszázadok lazább közbiztonsági viszonyai között. – A kerített háztípus közvetlen analógiái szlovén, osztrák területen is fellelhetők, de nem voltak ismeretlenek szlovák, lengyel, román állattartó körzetekben sem. Számos párhuzama található Európa távolabbi területein is. A kerített ház történeti analógiáit az ókori Pannónia időszakáig is visszavezethetjük, azonban a közelmúlt emlékegyháza szervesen csak a középkori paraszti-jobbágyi-kisnemesi gazdálkodással, építkezéssel függ össze. A 19. sz. második felében kibontakozott polgárosodás során a kerített házakat tömegesen alakították át és bontották le.”

Mindenesetre az udvar egysége - ház és kert - a maga jellemző, állandó kölcsönhatásban álló telepítésével, az udvar sarkát jelző gyümölcsfával a mai napig sok helyen fennmaradt. Bár a hatvanas évektől elindult utcásodás, a házaknak a korábban kevésbé lakott, szilárd burkolatú, részben közművesített főutak mellé húzódása, a lakosság életmódváltásával egyidejűleg átformálta az igényeket. Tájidegen tömegalakítású lakóházak épültek és épülnek. A domboldalak, dombhátak még őrzik az épített környezetnek azt a képét, ami a páratlan környezeti adottságok mellett vonzóvá teszi ezt a tájegységet. Pontosabban így: az ember, a természeti és az épített környezet hármasságának együttes jelenléte a mindennapi életben az, ami meghatározza a települések pillanatnyi arculatát.

Orfalu a szlovén Rába-vidék legkisebb települése. Minden bizonnyal a legeldugottabb is egyben. Talán ennek köszönheti szép számmal megőrzött különleges értékeit.

Első írásos említése 1583-ból (*Orfalou*) származik, a szentgottvárdi apátsághoz tartozó majorként. A korabeli térképeken éppúgy fellelhető a település szlovén neve Andovci (*Andovce alakban*)

Ciszterci apátsági majorként hoztak létre itt központot, valószínűleg jóval az első írott emlék előtt, ahol a letelepedett szláv földművesek még a török-dúlta időkben is fenn tudtak maradni, bár számuk jelentősen csökkent.

A 18. század végén a településen 255 lakost jegyeztek fel, és a 19. század többnyire kiegyensúlyozott állapotokat hozott. Majd a 20. század elején sokan kivándoroltak, és a 20. század második felének politikája elérte azt, hogy a település a 90-es évekre alig haladta meg az 50 fős lélekszámot. A falu egyik nevezetességeként 2000-ben emléktáblát állítottak az élő lakosoknak, amelyen 56 név szerepel. Azóta a lakosság-szám az idetelepülők nagy számának köszönhetően 70 fő fölé emelkedett.

A népesség történelmileg katolikus, de itt érezhető volt a szomszédos Búdfalva/*Budinci* és Szalafő felől a reformáció hatása. Temploma sosem volt, az 1823-ban épült harangláb, amelyet 2000-2001-ben felújítottak, a mai napig áll.

Napjaink aktuális kérdése, hogy hogyan oldhatjuk meg egyidejűleg a kistelepülések népességmegtartását és a településkép megőrzését. Hogyan biztosíthatjuk az épített és természeti környezet megővését, egyúttal a térség vonzerejének megtartását úgy, hogy közben nem gátoljuk a fejlődést, a 21. század igényeinek megfelelő életterek biztosítását.

Az elmúlt másfél évszázadban kevéssé voltak érzékenyek erre a témára, ugyanakkor a jelentős átalakulások mellett is Orfaluban meg tudott maradni a korabeli térszerkezet és településkép.

Szerencsére Orfalu esetében hat olyan épületet is kiemelhetünk, amelyek vagy igényes felújításként, - *mint a harangláb vagy a szlovén ház, illetve további két régi lakóépület*, vagy egy régi épület mintaszerű újragondolásaként, - *mint a Teaház*, vagy újonnan épített példaértékű épületként - *a falu keleti végén az úttól északra*. Százalékos arányban tehát jó áll a falu mintaszerű épületekkel, van miből meríteni mindenkinek.

Jelen pillanatban, ami leginkább megfontolandónak tűnik, hogy az utóbbi években elterjedt és látványában teljesen idegen magas, többnyire drótfonatos kerítéseket hogyan lehetne ésszerűen kiváltani, mielőtt teljesen felszabdalják a tájat.

ÖRÖKSÉGÜNK ÉPÍTÉSZETI ÉS TÁJI ÉRTÉKEK 3

Orfalu műemléki érintettsége egy már elbontott és egy rombolással felérő átalakításon átesett népi lakóházra korlátozódik, és régészetileg is többnyire feltáratlan, valószínűsített lelőhelyek vannak, ugyanakkor az épített örökség helyi szintje annál gazdagabb.

A település legutóbbi rendezési tervéhez készített örökségvédelmi hatástanulmány és a hozzá kapcsolódó adatlapok - szinte válogatás nélkül idesorolva mindent, ami régi - 20 épületet és építményt javasoltak a helyi védelem szintjére épített örökségként és e mellé 6 helyi védett természeti értéket soroltak fel, és ezekkel átfedésben 28 egyedi tájérték is lajstromba van véve. *(Mindez főleg olyan összefüggésben érdekes, hogy jelenleg 41 ingatlanon áll épület, ezekből 6 használaton kívül romló állagban, 4-8 időszakos használatú, 2 pedig középület jelleggel használt, karbantartott de lakó nélküli épület. A 70 fő körül változó lakosság szám tehát 30-35 épületben oszlik el)* A bő tíz éve készült örökségvédelmi munkához képest az épületek egy része mára kimondottan romos állapotba került, helyreállítására nem mutatkozik lehetőség, de akad, amelyik olyan átalakításon esett át, hogy a védelem fenntartása indokolatlan.

Az épített örökség országos szintjéhez képest a természeti örökség szempontjából kiemelkedő a település. A teljes külterület az Őrségi Nemzeti Park védett területe, de jelentős az érintettség országos övezetek szempontjából. Orfalu teljes területét lefedi az országos ökológiai hálózat övezete, a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezete, az országos jelentőségű tájképvédelmi terület övezete, jelentős a Natura 2000 érintettség és egyedi tájértékekben is bővelkedik.

Mindezek közül kiemelkedik a szomszédos Farkasfa és Szalafő területét is érintő, de túlnyomórészt orfalusi - Fekete-tő elnevezésű - tőzegmohás láprét, ami flóratörténeti és fejlődéstörténeti botanikai ritkaság Magyarországon, és amelyet korábban a Szala forrásaként is ábrázoltak. Fokozottan védett! Csak engedéllyel és kísérelővel látogatható.

Amit most mindehhez hozzá tudunk tenni, az a szoros egymásra-utaltság hangsúlyozása. Ebben a települési tájban nem választhatjuk le az épített környeztet a természetiről, hiszen ami országosan egyedülállóvá teszi a térséget az pont a kettőnek az típusú oldódása, amikor az egyik a másik nélkül hiányos, és üres. A táj képe magán viseli az ember keze nyomát, egyediségét az erdőfoltokat váltó megművelt területek adják, az épületek, épületcsoportok különlegessége pedig nem első-sorban építészeti, szerkezeti, esztétikai szempontból jelentős, hanem telepítésük, települési szerkezeti, környezetbe illesztési szempontból különleges.

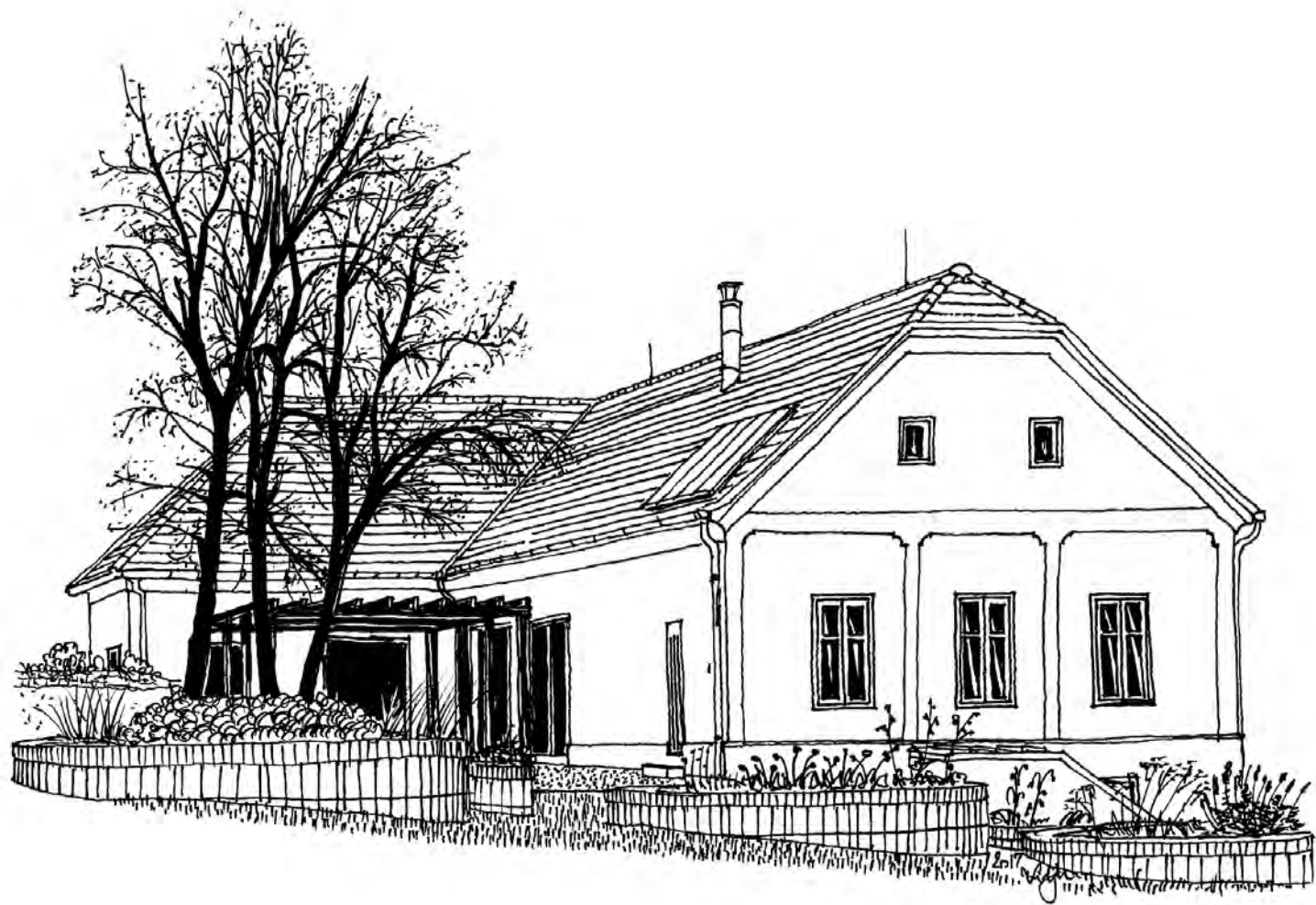

A faluba északról, Apátistvánfalva felől érkezve balról elterülő széles völgy alján elterülő láprét helyi természeti érték.

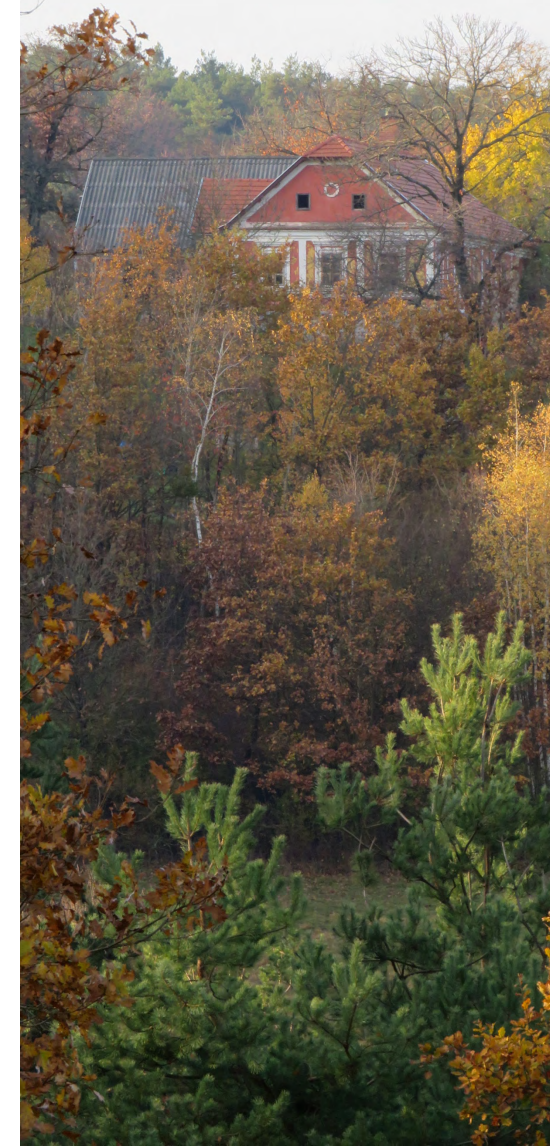

Orfalu közepén, a Huszászi-pataktól délre a plató meredek oldalának egyik teraszán több őskori, Árpád-kori és középkori telepre utaló jelenség van.

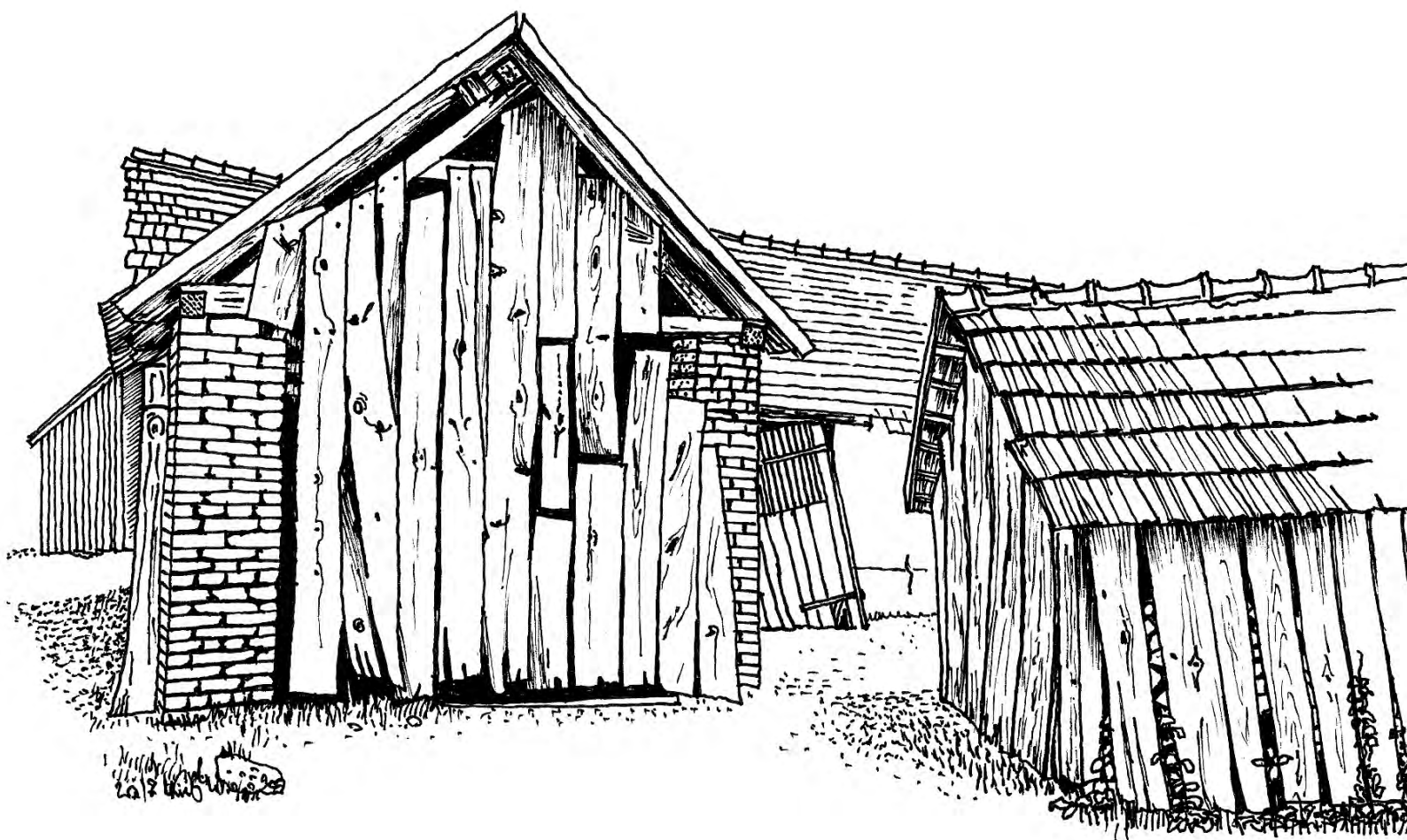

ÉPÜLETEGYÜTTESEK, LAKÓHÁZAK A TÁJBA ILLESZTÉS HAGYOMÁNYOS MEGOLDÁSAI

PAJTÁK - ISTÁLLÓK - MELLÉKÉPÜLETEK JELLEMZŐ ÉS ELVÁLASZTHATATLAN RÉSZEI AZ EGYSÉGNEK

EMBER ÉS TERMÉSZET

ÉPÍTETT- ÉS TÁJI KÖRNYEZET ÉLŐ KAPCSOLATA
RÉTEK, LEGELŐK, KASZÁLÓK, KASZÁLÓ GYÜMÖLCSÖSÖK
GYÜMÖLCSFÁK, LUGASOK, SÖVÉNYEK, TÓKÁK

TELEPÜLÉSKARAKTER 4

EGY TELJES MÉRTÉKBEN SZÓRVÁNY TEREPÜLÉS

Csak, ha felemeljük a fejünket és körülnézünk, körbefordulunk, akkor vehetjük észre mit is jelent ez valójában.
Közről nem látható.

Van, hogy egy-egy ház távol a szomszédoktól áll, egyedül egy domb tetején, elrejtve minden elől,
a szemközti domboldalról mégis tisztán látható.

Lépésről lépésre újabb izgalmakat rejt a táj.

Orfalu esetében már csak méreténél fogva sem ment végbe utcásodás.

Csendben megbújva őrzi évszázadok településszekezetét.

Alapvető cél ennek további biztosítása.

ORFALU ÉPÜLETEI ÉS RÉSZLETEI NAPJAINKBAN 5

Számos példa van már rá a világban, hogy települési szinten alkalmazzák az aculattervezést, és egységes aculati elemekkel hangolják össze az információs felületeket.

Amit mindehhez hozzá lehetne tenni, hogy tekintettel arra, hogy számos kistelepülés egymáshoz ilyen közel, és ennyire szorosan összekötődő múlttal és jelennel létezik, az egységes aculati elemeket érdemes kiterjeszteni akár kistérségi szintre is. Ha mindezt egy kidolgozott jelrendszerrel együtt alkalmazzuk, elősegítjük a könnyed tájékozódást az információk tengerében.

Figyelembe véve a környék ipari adottságait, illetve kültéren használt felületekkel szemben támasztott alapvető időtállósági igényt, az egységes kialakítása törekedve különböző kovácsolt jellegű vagy lakatos szerkezeteknek célszerű előtérbe kerülniük. A számos fából készült különböző hordozófelületnek nagy divatja volt a közelmúltban, és nem állták ki az időjárás a viszontagságait. Ugyanúgy elmondható, hogy sok és sokféle idejétmúlt, kintfelejtett, előregedett, megrongálódott hirdetőfelület rontja a településképet, melyek felszámolásáról vagy karbantartásáról eredeti elhelyezőjük nem gondoskodott. Mindez egy hosszú távú, átgondolt folyamattal megvalósítható, és idővel valamennyi felület lecserélődik egy kívánt kép elérése érdekében.

INFORMÁCIÓS FELÜLETEK 6

Az információ hordozó felületek megjelenésével új közlési forma nyert teret magának a világban. Virágkorát a huszadik században érte el, amikor egyre harsányabb, nagyobb, impulzívabb felületeket próbáltak létrehozni, ezáltal közelebb kerülve az emberekhez, egyre több és direktebb üzeneteket igyekeztek eljuttatni nekik. Az információk tartalmától és célcsoportjától függően aztán a felületek differenciálódni kezdtek, idővel eljuttatva minket a mai állapotokig, amikor az egyes különböző felületek sokfélesége és mennyisége inkább zavaró, mint impozáns.

A huszonegyedik század embere aztán újabb kihívás elé állítja a szemünk elé színes direkt üzeneteket kreáló szakembereket.

A mai információknak rövidnek, tömörnek, piktogram-szerűnek kell lennie, mert az idő amit a szemrevételezésükre fordítunk már csak pillanatokat jelent. Ezáltal minden egyes információ továbbra is tolatkodva, egymást túlhasogva tölti ki perifériánk minden terét.

Az első és legszembetűnőbb feladat, hogy valahogyan rendszert kell szabni a felületek rengetegének, szelektálni, helyüket és elhelyezésüket meghatározni és szabályos keretek közé szorítani. Mindezt elsősorban azért, hogy a kialakult kaotikus képet, az oszlop- és táblaerdőt, a száz meg százféle hordozófelületet egységesítve harmonikusabb látványt érjünk el.

Meg kell különböztetni a hordozófelületek információtartalmát, aszerint, hogy közérdekű, útbaigazító, vállalkozást hirdető, vagy cserélhető reklám- és hirdetéshordozó-e, illetve hogy a település mely részén helyezkedik el.

Figyelembe kell venni, hogy a digitális kijelzős, esetleg aktív illetve interaktív felületek újabb lehetőséget hordoznak az információ átadás területén. Hasznosításuk mind a reklám, mind a közérdekű hirdetések területén nagy felületeken könnyen elképzelhető kisvárosi környezetben is, de a gyalogos közlekedő szintjén a kezelőfelülettel is rendelkező információs berendezések is kapcsolódhatnak mind a településképi, mind egy digitális faluképi rendszerhez.

Bár egy kistelepülésen első nekifutásra nehezen értelmezhető monjuk a hirdetőfelületek, reklámelhelyezések rendszerbe foglalása, azonban, ha kiterjesztjük valamennyi információhordozó felületre a közúti táblákon kívül, akkor egy olyan kép tárulhat elénk, amikor minden a maga megszokott helyén és formájában elérhető, közérthető módon jelenik meg az egész településen.

A legkívánatosabb elérendő cél tehát az információs felületek kapcsán az egységes és harmonikus megjelenés.

A településkép alakítására vonatkozó ajánlások tekintetében a korábban megismert szórványtelepülés-karakter, amely megőrzése kapcsán fontos megfogalmazni, hogyan célszerű a jövőben egy-egy épületet és környezetét tervezni.

A falu területét elfoglaló szórvány, házcsoportos falusias területek leendő épületei és átalakításai képeznek egy-egy gondolati egységet.

Mindezt kiegészítik a közterületek alakítására és használatára vonatkozó ajánlások, illetve a település zöldfelületeire és zöldterületeire és ehhez szorosan kapcsolódva a vizes élőhelyek, vízpartok természetközeli hasznosítására megfogalmazott célkitűzések.

Még azt is figyelembe véve, hogy a környező településeken utcásodott területeken a maguk korának megfelelő országos előírások, típustervek szerint épült épületeket találunk, ajánlást sem ezekhez, sem pedig a mai divatok szerinti építkezésekhez nem fogalmazhatunk egy ennyire különleges környezetben. Függetlenül a megállapított karakterektől az ajánlások foglalkoznak az:

- épületek telepítésével - a telekre és a terepre illesztés sajátosságaival,
- a telek és udvarhasználattal
- az egyes épületek arányrendszerével
- az egyes épületek anyag-, és színhasználatával

Orfalu tekintetében kiemelendő, hogy míg Magyarország más tájain teljesen helytállóak azok a típusú törekvések, hogy az utcákat és házakat szabályos rendbe sorolva egységes ritmusú utcaképek alakításával érzünk el harmónikus településképet, addig környékünkön történelmi leképeződései pont a látszólag szabálytalan elrendeződéseknek vannak, így a más-más használt klisék itt nem használhatóak.

Ahol már valamiféle utcaszerű sűrűsödés végbe ment, ott is törekedni kell annak oldására, a további sűrűsödések elkerülésére. Történelmileg voltak ugyan sűrűbben lakott településrészek, az épületek elhelyezését tekintve azonban nem a két vége közt kihúzott képzeletbeli vonalhoz hanem a tájhoz, a körülményekhez való igazodás volt a fontosabb szempont.

Ennek az elvnek a megőrzése az alapvető feladat.

Általánosan elmondható, hogy az épületek telken való elhelyezésének más típusú leképeződése volt fontos, mint sorokba rendeződni.

A hagyományos telepítések többnyire a hajlított (L-alakú), vagy U alakú alaprajzi formát követve jöttek létre, oly módon, hogy az udvar déli, délkeleti, délnyugati tájolású legyen, az épület nagyobb tömege pedig védje azt az uralkodó szaki, északnyugati szelektől. Igaz volt ez még akkor is, ha egy északi lejtőn ezáltal a domboldalra nézett a ház, vagy éppenséggel ily módon teljesen hátat fordított az útnak.

Ezzel mintegy elébe mentek a modern mérnöki tudományoknak, és a maguk módján értelmezett energetikai jellemzők, passzív megújuló energiahasznosítás elvét követve hoztak létre élettereket.

A természetes tereplejtések adta adottságokat kihasználták, az épületek magasabb belmagasságot igénylő terei, vagy ahol több használati szint jött létre, alacsonyabban fekvő terepszintekre kerültek, míg az épületek gerincvonala vízszintesen haladt, az épülettömegek lépcsőzése itt kevésbé volt jellemző.

Az országos építésügyi szabályozások nehezen húzhatóak rá erre a kialakult szerkezetre, ennek ellenére törekedi kell a megőrzésére.

Épületet a telken úgy kell elhelyezni:

- hogy az lehetőleg az általa határolt udvarrészt észak, északnyugat felől védve ölelje körbe, - törekedni kell az oldalhatáron álló beépítési mód alkalmazására, de kötelező oldalhatár kijelölése nélkül, megőrizve a térbeli rendetlenséget, de szomszédától való telepítési távolságok megtartásával

- a telken kialakuló burkolt felületek erre a védett területre essenek koncentráltan - a körülfalt, kerített udvar hagyományai ma is minden praktikus igényt kielégítenek, a megváltozott életmódot is jól szolgálja

- a telken fennmaradó zöldfelületek a lehető legnagyobb összefüggő területet alkossák, ne szabdaltan az épület körül jelentkezzenek - lombhullató növényzettel hozzájárulhatunk a passzív napenergia-hasznosításhoz, nyáron árnyékot ad, télen beengedi a napfényt

- lejtős terepen a természetes terepadottságok teljeskörű tiszteletben tartása szükséges - amennyiben valaki domboldalon szeretne élni, képesnek kell lenni ennek megfelelő épületet elhelyezni, nem a terep rendezésével hozzáalakítani a természetet egy elhibázott koncepcióhoz.

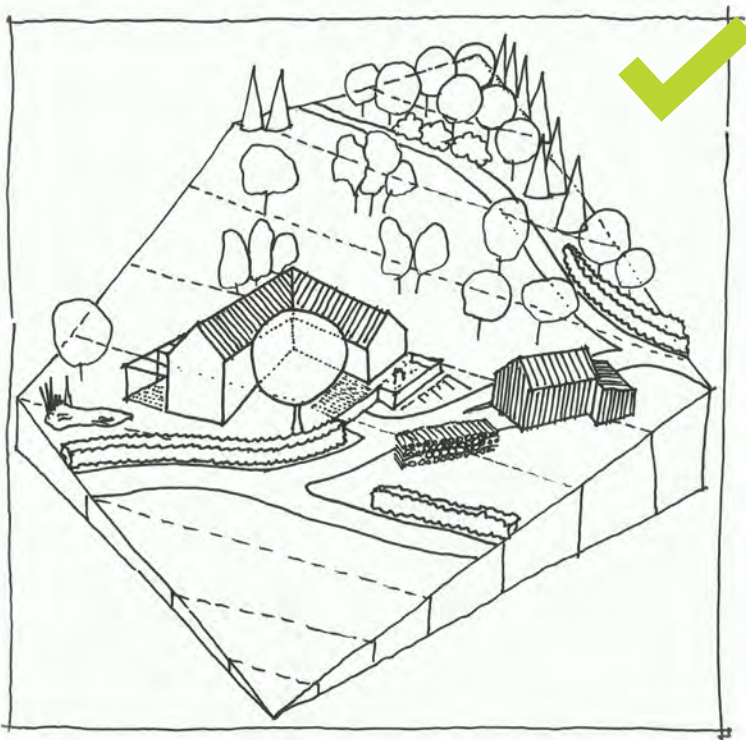
javasolt kedvező kialakítás

- az épület természetes védelmet nyújt
- a zárt udvarrész dél felé nyitott
- a lehető legkevesebb burkolt felület
- nagy összefüggő zöldfelületek maradnak fenn
- a természetes terepviszonyokhoz illeszkedik

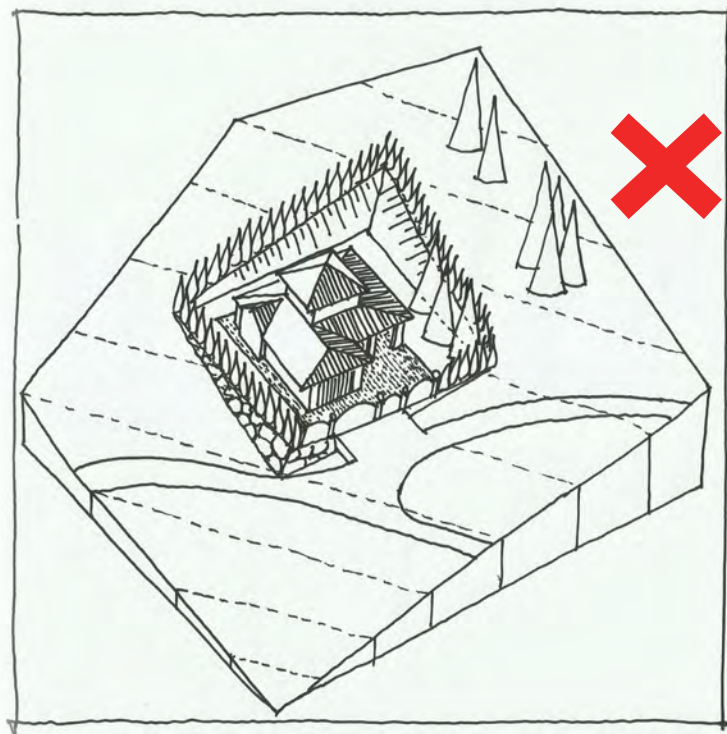
nem ajánlott megoldások

- az épület a telek közepén áll
- körkörös kis udvarszakaszokhoz csatlakozik
- nagy burkolt felületek a bejáratnál és a ház körül
- a zöldfelületek használati értéke csekély
- a természetes terepviszonyok durva és indokolatlan megváltoztatásával teszi alkalmassá a területet

javasolt kedvező kialakítás

- az épület tömege egyszerű, kompakt
- a szerkezeti fesztávok megfelelnek a hagyományosnak
- csatlakozó épületrészek alacsonyhajlású vagy lapostetős kialakításúak, nem növelik indokolatlanul a főtömeget
- a melléképületek önállóan is elhelyezkedhetnek

nem ajánlott megoldások

- az épület túl széles, terjedős
- a tömegek túl összetettek, a tetőidomok túl bonyolultak
- a 15-35 fok közötti tetőhajlásszög idegen a hagyományoktól
- a főépülettel egybeépített mellékterek tovább növelik az épület terjedősségét

Országszerte elmondható, hogy a helyi népi építészetet mindig egészen egyszerű feltételek formálták olyanná, amiből aztán leképezhattuk különféle tudományosan ráaggatott jellemzők egész halmazát.

Az egyes területeken használt építés-technológiák, épületszerkezetek, az ezekből létrejövő szerkezeti fesztávok, épületegyüttes tömegek, tömegek bontása, épületek esetleges szintszámai mind-mind abból alakultak ki, hogy alkotójuk helyben, lakókörnyezetében milyen építőanyagokhoz és technikai tudáshoz fért hozzá, és ezt miként bírta egyéni igényeihez igazítani. Egy korabeli, főként mezőgazdasági termelésen, önálló gazdálkodáson alapuló társadalomban ez egyes egyének, családok igényei és lehetőségei alig különböztek egymástól és a fenti jellemzők egységes, közel azonos jellemzőjű épületekből álló településképeket eredményeztek.

Az épületek szélessége, magassága, hossza, tömegformálása, alaprajzi elrendezése tehát a lehetőségekhez mérten alakult ki, és alakított ki egy jellemző arányrendszert, amely aztán általánosan elterjedté válva és fennmaradva napjainkig hozzájárul a településképhez.

Térségünkben a szerkezeti fesztávok illeszkednek az országban általános 4m és 6m közötti méretrendbe, ezáltal a keskeny tömegek váltak jellemzővé. Az épületek ritkán nyúltak hosszúra, 2-3 helyiség után szögben törve L, U, régebben teljesen körbezárt négyszög formában helyezkedtek el. Az épületek magassága a lakó részek esetében 3,-3,5m-es ereszmagassággal egy pajta esetében akár 4,5-5m-es ereszmagassággal is bírt, főleg a lejtő felőli oldalon, és bizony előfordultak kétszintes épületrészek is a tájban. Összességében tehát, tört vonalú, keskeny, tereptől függően változó magaságú épülettömegek a jellemzőek, magastetős kialakításban, hiszen a padlástermek kihasználása nagyban hozzájárult a gazdálkodáshoz. Szép számmal vannak jelen tapasztott melléktömegek, félnyereg tetőkkel eresz alatt csatlakozva, és az épületek melletti szőlőlugasok mintegy lapostetős toldalékként bontják a főtömeget.

Épületek arányrendszerét úgy célszerű megválasztani, hogy:

- a hagyományosan kialakult fesztávok megtartásával,
- többszintes épület esetén is keskeny fesztávot tartva,
- egyszerű, de akár többször tört magastetős főtömeggel,
- alacsony hajlású, vagy lapostetős melléktömegekkel,
- nem kizárólagosan, de jellemzően álló arányú ablakokkal
- melléképítményeket akár esetlegesen távolabb elhelyezve a térség építészeti hagyományából a telepítés és tömegformálás megszokott harmóniája domináljon.

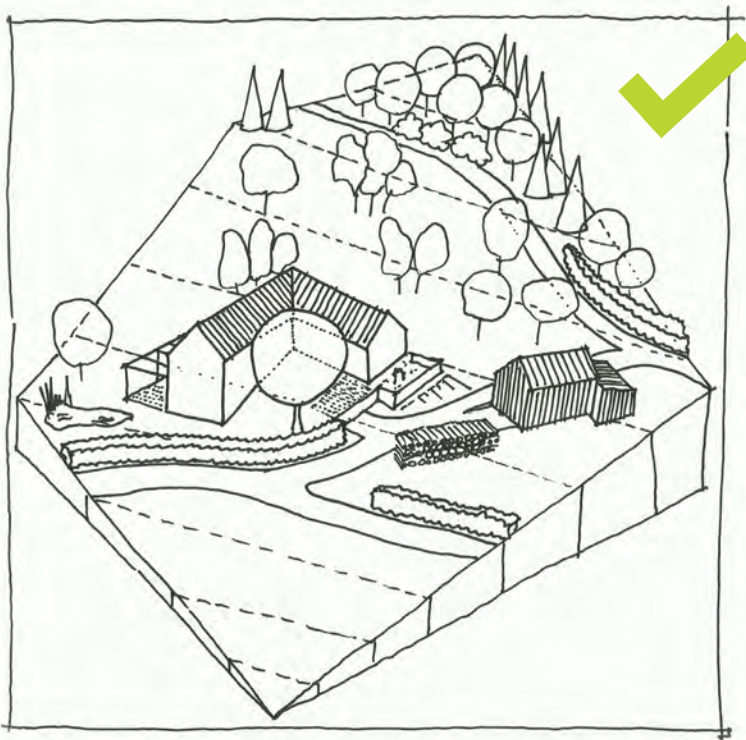
Mind az 1980-as években indult törekvés, a *kritikai regionalizmus*, mind a manapság *rustális építészeti*ként elnevezett nemzetközi irány ugyanarra keresi a választ:

A modern építészet és a kulturális önazonosság találkozási pontjainak megtalálása.

Sikerrel.

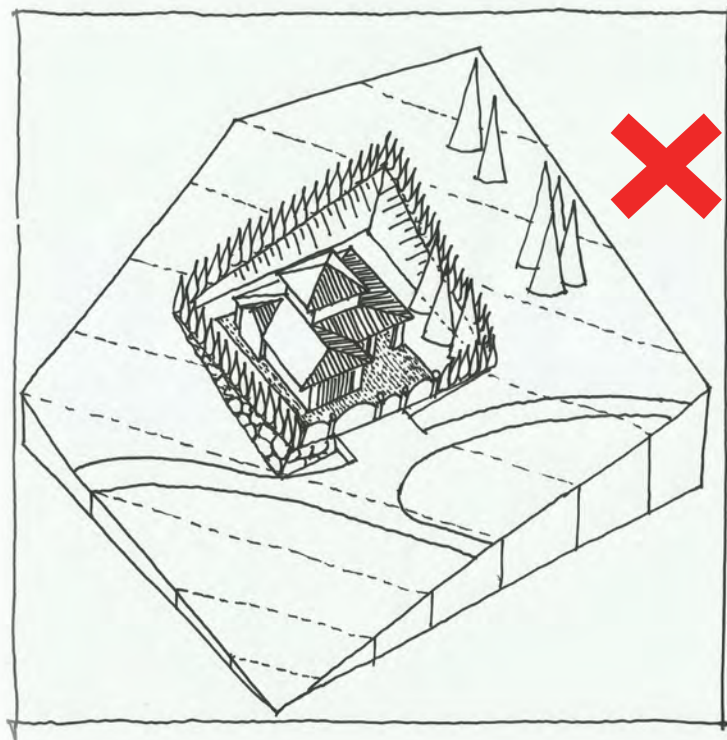
Egyszerű leképezésekkel elérhetjük, hogy épített környezetünk egyszerre legyen korszerű és hagyománytisztelő egyben. A ház formájú ház lehet az első lépés...

javasolt kedvező kialakítás

- a szabad zöldfelületeken gyümölcsfák állnak
- csak a privát udvarrész van fizikailag kerítve
- a nagyobb területeket lombhullató sövények választják el egymástól
- lehetőség van differenciált udvarhasználatra

nem ajánlott megoldások

- túl nagy összefüggő burkolt felületek
- túl kicsi, sávszerű zöldfelületek
- az örökzöld sövények túlzott optikai zárást adnak
- a telekszélek direkt kijelölése kellemetlenül hat a tájban
- az épület és udvara így nem válik a tájkép szerves részévé

Amennyiben sikerült az épület helyét és tömegét jól megválasztani, az udvaron fennmaradó területek jó felosztása is könnyen, praktikusán kapcsolhatóvá válik.

Míg egy építési telek közepén elhelyezett összetett tömegű épület nehezen kezelhető és rosszul kihasználható területeket hagy meg maga körül, addig egy egyszerű keskeny tömeg, valamely oldalhatár irányába eltolva lehetővé teszi, hogy nagyobb egybefüggő felületeink keletkezzenek.

Praktikusnak tűnik ugyan, de nem tesz jót a településképek a telekbejáratra direkt módon rányíló garázskapu és gyalogos főbejárat. A melléktereket a főépülettől függetlenül, vagy alárendelt épülettömegben valósítsuk meg. A nagy egybefüggő burkolt felületek szintén idegenül hatnak falusias környezetben, hőcsillapításuk is nehezebb, mintha keskenyebb burkolati sávokat választanánk. Ügyeljünk a csapadékvizek megtartására, hogy lehetőség szerint saját területünkön elszikkadhasanak.

A történeti tájban a térségben a telekhatárra épített kerítés nem volt jellemző. Részint a követhetetlenül kanyargó telekhatárok miatt, részint hogy az udvar zárt egységét az épület által 2-3-4 oldalról körülzárt területen valósították meg. A nagyobb terület egységek lehatárolása lombhullató sövényekkel jellemző, az épülethez közvetlenül tartozó kis udvart lécz vagy drótfonatos áttört kerítéssel védték. A 20 században kialakult kerítésen ennek megfelelően nem tudtak egységes képet hozni az utcásodott területekre.

Az udvarhoz tartozó hagyományos növényzet általában gyümölcsfákból, szőlőlugasból, veteményeskertből és a lakóépülethez kerített előkertként csatlakozó virágoskertből állt. Az örökzöldek megjelenése a lakókörnyezetben a 20. század második felére tehető.

Az épület közvetlen környezetét úgy célszerű alakítani, hogy:

- a lehető legnagyobb egybefüggő zöldfelületek maradjanak
- a burkolt felületek sávszerűen jelenjenek meg
- lehetőleg lombhullató fákkal árnyékoljuk a lakóépületeket és a burkolt felületeket.
- kerítéssel az épület közvetlen környezetét védjük
- lehetőség szerint használjunk lombhullató sövényeket
- hozzunk létre átmeneti tereket az udvaron, legyen helye a megérkezésnek, az udvar inkább a természeti környezethez tartozzon, mint az építetthez. Lakókörnyezetben parkfák és örökzöldek helyett válasszunk gyümölcsfákat,

Kevés olyan hely van Magyarország területén, ahol kijelenthetjük, hogy egyértelmű hagyománya volt a gerendaház építésnek is. A történelmi Őrség területén csakúgy, mint a szlovén Rába-vidéken évszázadokon át mindennapos dolog volt, majd a 19. század második felétől vált elsődleges építőanyaggá az égetett tégl.

A térség klímatis viszonyai, az általában magas relatív páratartalom, a magas éves csapadékmennyiség a kevés napsütéses órással karöltve az épületek külső felületképzésénél hamar meghatározóvá tette a vakolt felületeket.

Kevés kivételtől eltekintve a téglafelületek is felületi zárást kaptak, csakúgy, mint korábban a fafelületek jelentős része. A teljes képhez hozzátartozik ugyan, hogy pont ennek a klímának köszönhetően a fafelületek egyedien konzerválódnak és a térségre jellemző barnásfekete színt öltenek magukra. A természetes kövek jelenléte függetlenül az Alpok szélső hegyeinek közelségétől nem alakult ki.

Az épületek héjalásánál Gróf Batthány Alojz tűzmegelezési rendeletének köszönhetően már a 19. században kötelezően a cserép alkalmazása terjedt el. Leginkább jellemző az egyenes vágású téglány cserép a környéken. A szokásos összkép tehát vakolt felületek, megjelenő faszerkezetek és faburkolatok és cserépfedés kombinációjából áll össze. A vakolt felületek színezése kapcsán elsődlegesen a mész alkalmazása volt szokás a nemesvakolatok megjelenése előtt, fehérén illetve a színezett mészfestékek formájában túlnyomórészt világos tört színek domináltak.

Ha a térségre jellemző homlokzati anyag és színhasználatot alkalmazunk és harmonikus megjelenésre törekszünk, akkor:

- a homlokzatok vakoltak, megjelennek védett fafelületek nyerstégla felületek tömör téglából
 - kerámia cserépfedést használunk, síklemezzel kombinálva
 - egy épületen háromnál több anyagot vagy színt nem használunk, a színezésben
 - mindig a sötétebb színek kerülnek lejjebb, az épületen felfelé világosova, több szín alkalmazása esetén az egyik legalább 85%-ban legyen jelen az épületen
 - az épületek színválasztásánál a közvetlen épített környezetnek megfelelően válasszunk
- Figyelemre méltó, hogy esetünkben nem a hófehérre meszelt világ a megszokott, hanem élénk, telített oxid színek is megjelennek.
- ne használjunk a tájegységre nem jellemző kőburkolatokat

Közterületek alakítása

Falusi köztereknek, burkolt felületeknek nincs történelmi-
leg kialakult hagyománya. A sármentesítés első időszakaiban
megjelentek a beton, illetve aszfalt felületek a középületek kör-
nyékén. Az utóbbi időben számos út kapott kavicsolt felületet,
tömötített zúzottkő sávokat. A jövő feladata lesz a szüksége-
sen felül az átgondolt és egységes közterületi állapotok eléré-
se. A burkolt felületek, közlekedési területek, utcák, terek ki-
alakításánál fontos lesz a klímadottságok figyelembe vétele,
különös tekintettel a vízelvezetés, illetve a helyben szikkasztás
megoldására. A burkolatok tervezésénél a kísérő gyepte-
rület és többszintes növényzet egyidejű tervezése, a közte-
rület-fenntartás szervezése a stratégia része kell, hogy legyen,
hogy valóban minőségi közterületalakításról beszélhessünk.
A burkolatok anyagának, minőségének, fajtájának, típusának
kiválasztása – kapcsolódóan az utcabútorok, egyéb köztéri
elemek összehangolásához – koncepcióként végiggondolva
a településcsoport arculatervezésének része kell hogy legyen.
Ha a visszatérő burkolati elemek fő funkciójuk kielégítésén túl
vizuális kapcsolatot is teremtenek, nagyban hozzájárulnak egy
jellemző településképhez.

Egy ennyire természetközeli településen nehezen értelmez-
hető a közterületi növényzetek, parkok fogalma. Meddig tart
a természeti terület és hol kezdődik a tervezett zöldfelület-
kérdéskör, joggal. Egy-egy központi teresedés esetében
azonban elkerülhetetlen gondozott közterületi zöldfelületről
beszélni, de például az erdősávokon átvezetett utak esetében
már indokolatlannak tűnnek a fasorok.

Parkfák kiválasztásánál: a nemesített kerészeti példányok
mellett célszerű gyümölcsfákból a régi tájfajták használata, il-
letve a természetes erdőalkotóink közül elsősorban a tölgyek,
illetve a helyi parkosítási hagyományokhoz illeszkedve kőrisek
vagy gyertyán ültetése. Szoliterként is javasolt nagyra növő
alma, körte fajok, szelídgesztenye illetve tölgyfélék telepítése.

Épített környezet mentén kerülendő a magas, zárt fajú örök-
zöldek használata, fenyő- és tuja-félék alkalmazása, mivel ked-
vezőtlen hatással vannak az aljnövényzetre, és túlzott optikai
zárást adnak. A meglévő túlnyomórészt a hetvenes, nyolcvan-
as években megjelenő divatként ültetett, mára túlnőtt udvari
lucokat és ezüsthégyeket mielőbb lombos fákra kell cserélni.

Közterületek alakítása

AJÁNLÁSOK 7

A háromszintes növényzet meglétére minden esetben töre-
kedni kell. Sövények közterületi alkalmazása indokolt, utakat
kísérő kanyargása régóta a tájkép természetes velejárója a
környéken. Itt is ajánlatos a tájban jellemző lombhullató sövé-
nyek alkalmazása, elsősorban 1-1,5m magasan nyírt enyhén
ívelt gyertyán sávokkal.

Közterületi élő virágágyak esetén éven át díszítő eltérő vi-
rágzási idejű kertészeti fajok társításával, inkább intenzív zárt
foltokban díszíthetünk, mint laza láncú sávokban.

Vizes élőhelyek, vízpartok, mélyfekvésű, lefolyástalan völ-
gyi területek a település zöldfelületi rendszerének meglévő,
kihasználható elemei. Növénytársulásaihoz a környék erdőal-
kotóinak vízközelbeli növényfajaiból célszerű válogatni. Kelleme-
sen gazdagítani a településképet égerligetek, fűzcsoportok, de
akár lombos keményfák megjelenése a gondozott környezet-
ben is. A patakpartok, tókák környezete lehetőséget adhat az
emberi jelenlétre. A vízparti területek gondos karbantartásával
tovább gazdagíthatjuk a település természeti adottságainak
széles tárházát.

Esetünkben törekedni kell arra, hogy az alakított, fenntartott
közterületek képe a inkább a természetközeli állapothoz köze-
lítsen, mintsem városi parkokhoz, de burkolatainak a 21. szá-
zadi állapotokat kell tükröznie.

Melyek a fejlődés lehetőségei egy olyan időszakban, amikor a falvak lakóinak életmódja elszakad a több évszázadon át megszokottól?

A lakosság igényei változtak. A települési táj mindennapos fenntartása magától érthetődő volt. Mára megoldandó feladat. A megváltozott életmód és életkörülmények új kihívások elé állítják a települést. Ezek már a 21. század kihívásai.

Ha a település adottságai közül az erősségeire akarunk összpontosítani, akkor a legelső a gazdag természeti környezet közelsége. Megőrizve azt, az épített környezetbe is tudatosan integrálva nem csak magasabb lakóminőséget, hanem valódi életttereket hozhatunk létre, továbbadva a táji örökséget az utánunk következő generációknak. Megőrizve az egykor ebbe festőien beleillesztett épületeket, környezetüket, kapcsolataikat egy célravezető módja mindennek.

Érzékeny, kétélű dolog ez. Ki fogja megtenni, és miért?

Amíg egyik oldalon rendeletileg előírjuk valaminek a változásmentes fenntartását, a másik oldalon fellvállaljuk, hogy lehet, hogy pont a túlzott korlátozás vezet a teljes és visszavonhatatlan megsemmisüléshez. A település korosabb épületállománya, ide értve nagy számú korábban védett épületet az elmúlt tíz évben nagy állagromláson esett át. Sok áll üresen, lakatlanul. Az új építése sok esetben vonzóbb, mint a régi kényszerű megmentése.

A leghatékonyabb értékmegőrzés az önkéntes, személyes és közösségi szándék!

A közösségnek magától kell akarnia. Amit a faluban látok, az ennek a közösségnek a lenyomata. Egy település képe, a település arculata az ott élő közösség arculata. A közösség arculatának formálása pedig nem csupán egy szűk csoport feladata. Ami a települési tájban, az alakuló városképben megjelenik, épp ezért mindenkié. Objektív felelőssége van benne minden ott élőnek.

A falu él.

...és időben és térben változik. Nap mint nap alakítják a benne élő emberek. Hogy holnap milyen lesz, az az egyes egyéntől és a közösségtől egyaránt függ. Ha e könyv hatására a település arculata és élhető közege a közösség egyre több tagjának fontossá válik, akkor a falu és a falusi közösséget alkotók minden tagja nagy eredményt ért el egy folyamat első lépéseként.

A változás állandóságát nem lehet kőbe vésni. Az arculati kézikönyv csak egy pillanatkép.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

-Pável Ágoston válogatott tanulmányai és cikkei,
szerk.: Dr Simonné Pável Judit és Rózsa Béla
Szombathely 1976, Vas Megye Tanácsa
Végrehajtó Bizottságának kiadása
-Őrség, Vendvidék, Felső-Rába-völgy
Beluszky Pál Budapest-Pécs 2005, Dialóg Campus Kiadó
-Magyarország Kincsestára, Szentgotthárd és a Rába-vidék
(Szombathely, 2011 Szülőföld Könyvkiadó
-Az Őrségi Nemzeti Park
Szerk.: Bartha Dénes
Szombathely, 2016 Szülőföld Könyvkiadó
-Magyarországi Szlovének - Körtánc füzetek 1998
Kozár Mária, Mukics Ferenc
<http://www.orfalu.hu/>
<http://www.fentrol.hu/hu/>
<http://www.mapire.hu/>
<https://www.maps.google.com/>

ELFOGADTA A: 74/2017. (XII.18.) képviselő-testületi határozat

IMPRESSZUM: Írta és rajzolta: Kiss Gábor
Fotók: Sebreg Zsuzsanna és Kiss Gábor

Orfalu, 2017.